

CENTRUM VOĽNÉHO ČASU AKO PROSTRIEDOK ROZVOJA ŠPORTOVÝCH AKTIVÍT ŽIAKOV

KATARÍNA GREŇOVÁ

*Klinika detskej tuberkulózy a respiračných chorôb JLF UK a ŠÚDTaRCH,
n. o. Dolný Smokovec*

ABSTRAKT: *Centrá voľného času (CVČ) patria na Slovensku medzi významné organizácie zamerané na organizovanie a rozvoj mimoškolských aktivít žiakov. Športové a kultúrne podujatia organizované CVČ majú dlhoročnú tradíciu a prispievajú k zmysluplnému tráveniu voľného času detí a mládeže. Legislatívne opatrenia prijaté v uplynulých mesiacoch vládou Slovenskej republiky znamenajú výrazné zmeny vo fungovaní a financovaní CVČ, čo má za následok obmedzenie organizovaných aktivít. Príspevok sa zaoberá situáciou vo fungovaní CVČ v súčasných podmienkach.*

KEÚČOVÉ SLOVÁ: *centrum voľného času, mládež, šport, aktivita*

Problematika využívania voľného času detí a mládeže je v súčasnom období veľmi aktuálna. Potreba materiálneho zabezpečenia rodiny núti rodičov tráviť čoraz viac času v zamestnaní, výsledkom čoho je čoraz kratší čas, ktorý trávia doma so svojimi deťmi. Závažnou sa stáva aj vzrastajúca rozvodovosť, a s tým súvisiaci nárast počtu neúplných rodín, v ktorých sú deti ešte častejšie sami bez kontaktu s rodičmi. Uvedené skutočnosti majú veľký vplyv na rozvoj patologických javov v správaní detí a mladých ľudí, čo sa prejavuje zvyšovaním rôznych závislostí, i nárastom páchania trestnej činnosti. Realitou dnešných dní je, že rodičia často ani nevedia, kde a s kým trávia ich deti voľný čas. Možným riešením týchto problémov je poskytnutie aktivít pre deti tak, aby voľný čas trávil zmysluplne. Tradičnými zariadeniami, ktoré dlhé roky poskytovali kultúrne a športové mimoškolské aktivity sú Centrá voľného času (CVČ). Zmeny vo financovaní CVČ, ktoré vstúpili do platnosti v začiatkom roka 2013 však znamenajú pre mnohé Centrá výrazné obmedzenia ich činnosti.

CENTRUM VOĽNÉHO ČASU AKO VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE ZARIADENIE

Zákon 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov definuje centrá takto: „Centrum voľného času (CVČ) zabezpečuje podľa výchovného programu školského zariadenia výchovno-vzdelávaciu, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase. Centrum voľného času usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvíjanie

a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného využívania ich voľného času a zabezpečuje podľa potrieb súťaže detí základných škôl a stredných škôl.

Centrum voľného času môže poskytovať metodickú a odbornú pomoc v oblasti práce s deťmi v ich voľnom čase

- a) školám a školským zariadeniam,
- b) občianskym združeniam vykonávajúcim činnosť zameranú na deti,
- c) ďalším právnickým osobám alebo fyzickým osobám, ktoré o ňu požiadajú.

Centrum voľného času sa zriaďuje ako zariadenie s celoročnou prevádzkou.

Centrum voľného času sa spravidla člení podľa záujmových oblastí na oddelenia a na záujmové útvary. Pre deti so zdravotným postihnutím alebo vývinovými poruchami sa môžu zriaďovať záujmové útvary. Výšku mesačného príspevku na čiastočnú úhradu nákladov na činnosti centra voľného času, ktorého zriaďovateľom je obec alebo samosprávny kraj, určí zriaďovateľ všeobecne záväzným nariadením¹.

CVČ sú považované za významný prostriedok štátnej starostlivosti o deti a mládež vo voľnom čase. Zriadené sú vo väčšine miest, ale aj obcí na Slovensku. Pravidelná záujmová činnosť v CVČ sa uskutočňuje vo formách záujmových útvarov v oblastiach:

- telovýchovy a športu - v športových oddieloch v kolektívnych športových hrách a v individuálnych športoch. V kolektívnych športových hrách sa činnosť najčastejšie orientuje na basketbal, volejbal, hádzanú, hokej, futbal, v individuálnych športoch najmä na karate, cyklistiku, stolný tenis, plávanie, gymnastiku, šach. V oblasti turistiky a vodných športov prebieha činnosť najmä v streleckých a turistických krúžkoch,
- kultúry a umenia - najčastejšie v záujmových krúžkoch, súboroch, v umeleckých skupinách, výtvarných, hudobných, divadelných, tanečných, speváckych,
- spoločenských vied - v žurnalistických, filatelistických, čitateľských, náboženského slova, spoločenskej výchovy, archeologických i ďalších krúžkoch,
- cudzích jazykov - krúžky anglického a nemeckého jazyka pre žiakov základných a stredných škôl i detí vyžadujúcich osobitnú starostlivosť, ale aj pre deti predškolského veku,
- vedy a techniky - najviac v záujmových krúžkoch zameraných na prácu s počítačom, v modelárskych, elektrotechnických krúžkoch,
- prírodných vied - pestovateľské a chovateľské krúžky,
- ekologickej výchovy - ochrannárske a ekologické krúžky,
- rodičia a deti - činnosť v tejto oblasti je zameraná na spoločné, najmä pohybové aktivity rodičov s deťmi².

Cieľom centier voľného času je ponúknuť deťom a mládeži zmysluplné trávenie voľného času predovšetkým organizovaním záujmovej činnosti počas školského roka i počas prázdnin. CVČ sú v mnohých obciach i menších mestách jediným miestom, kde môžu deti rozvíjať svoje aktivity. Týka sa to aj športových aktivít, ktorým je potrebné venovať čoraz väčšiu pozornosť, aby neboli celkom nahradené pobytom detí pri počítačoch.

ŠPORTOVÉ AKTIVITY DETÍ A MLÁDEŽE

Výskumy v posledných rokoch ukazujú, že 70 % školopovinných detí a mládeže trávi denne viac ako 4 hodiny voľného času prácou pri počítačoch, internete, sledovaním televízie, počítačovými hrami a zábavou s mobilmi. Zároveň sa zistilo, že pravidelnej organizovanej

¹ Zákon 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

² Por. E. Kratochvílová, *Pedagogika voľného času*, Bratislava 2004, s. 65.

pohybovej aktivite sa venuje iba každý tretí žiak³. Je zrejmé, že športu sa venuje čoraz menej mladých ľudí. V posledných desaťročiach došlo ku zmene v systéme športovej prípravy detí a mládeže, pričom zanikli mnohé jej organizované formy a prostriedky. V súčasnosti fungujú školské športové strediská, športové triedy, športové školy, centrá talentovanej mládeže a zväzové centrá prípravy mládeže. Celkovo bolo v roku 2007 evidovaných 1 544 takýchto útvarov, v ktorých je zaradených 43 987 mladých športovcov, čo však predstavuje iba 4,99 % z populácie navštevujúcej základné a stredné školy. Na základe množstva vedeckých výskumov je známe, že 5-6 ročné dieťa by malo pohybovým činnostiam venovať približne 60 % času bdenia. Naše dlhoročné vedecko-výskumné skúsenosti postavené na týždenných časových záznamoch detí uvedeného vekového obdobia ukazujú, že v rámci pobytu v materskej škole je na jednotlivé druhy pohybovej činnosti vymedzených v priemere 3 hod. 12 minút. Napriek tomu tvorcovia základných pedagogických a metodických materiálov i samotné učiteľky materských škôl tejto problematike nevenujú dostatočnú pozornosť. V domácom prostredí sa pohybovej činnosti deti venujú počas pracovných dní približne 2 hod. 20 minút a počas víkendov necelých 5 hodín. V tomto prípade už bez pobytu v predškolskom zariadení. Z celkovej doby bdenia to v materskej škole predstavuje približne 39 % a doma 41 % času venovaného pohybovým aktivitám. Počas víkendu ide iba o necelých 38 % celodenného času bdenia dieťaťa. Z pohľadu súčasného spôsobu života detí a mládeže je najkritickejšou oblasťou konatívna, predstavujúca praktickú realizáciu telovýchovnej a športovej činnosti v každodennom živote. Väčšina z nás uznáva dôležitosť pohybovej činnosti pre zdravý vývoj, ale po ukončení školskej dochádzky, v rámci ktorej sa deti majú možnosť zapojiť do cvičenia na hodinách školskej telesnej výchovy, dochádza k radikálnemu zníženiu záujmu o pravidelnú telovýchovnú a športovú činnosť⁴.

Tradičnými zariadeniami, ktoré ponúkali deťom a mládeži športové záujmové krúžky sú CVČ. Pohybové aktivity na krúžkoch boli a sú často jediným druhom pohybu, ktoré deti vykonávajú, najmä v súčasnej „počítačovej“ dobe. V roku 2010 bolo evidovaných spolu 211 centier voľného času, pričom až 69,19% z týchto zariadení bolo verejných (zriaďovateľ mesto, obec, samospráva). Súkromné centrá sa na celkovom počte podieľali 22,75 %-ným podielom a v zriaďovateľskej kompetencii registrovaných cirkví a náboženských spoločností bolo 8,06% centier. Tieto CVČ poskytovali spolu 12292 záujmových krúžkov, z ktorých bola viac ako tretina – 4226 zameraných na oblasť telovýchovy a športu⁵.

Na záujmovú činnosť vrátane športových aktivít je od roku 2004 možné využívať vzdelávacie poukazy v súlade so zákonom č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Vzdelávacie poukaz predstavuje ročný príspevok štátu pre jedného žiaka školy na záujmové vzdelávanie, teda nielen na šport. Hodnota vzdelávacieho poukazu pre rok 2012 bola 29 eur. Financovanie vzdelávacích poukazov bolo v roku 2010 približne v celkovej výške 17 783 774 eur. Nie je dostupná informácia, aké percento z objemu financií na vzdelávacie poukazy sa využíva na pohybové aktivity⁶. V školskom roku 2009/2010 bolo v CVČ v meste Poprad vytvorených na úseku telovýchovy a športu 50 záujmových útvarov

³ Por. Vláda SR, *Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu*, http://www.rokovania.sk/html/m_Mater-Dokum-151395.html [dostupné: 15.04.2013].

⁴ Por. J. Junger, *Šport detí a mládeže v Slovenskej republike začiatkom tisícročia*, <http://www.sportcenter.sk/stranka/sport-deti-a-mladeze-v-slovenskej-republike-zaciatkom-tisicrocia> [dostupné: 15.4.2013].

⁵ Por. Ústav informácií a prognóz školstva, *Prehľad vybraných ukazovateľov za CVČ a ŠSZČ za rok 2010*, Bratislava 2011, s. 16-18.

⁶ Por. P. Melek, *Organizácia a financovanie pohybových aktivít detí a mládeže na Slovensku*, http://www.sportcenter.sk/userfiles/downloads/Organiz%C3%A1cia%20a%20financovanie_deti.pdf [dostupné: 15.04.2013].

s celkovým počtom 979 členov, čo dokazuje, že CVČ sa stali v zmysle novej legislatívy hlavnými centrami organizovania záujmovej a športovej činnosti detí a mládeže. Tento systém umožňuje efektívnejšie a racionálnejšie využívať finančné prostriedky štátu na rozvoj mimoškolských aktivít vrátane športu⁷. Na športovú činnosť detí a mládeže v rámci krúžkov prispieva štát v zmysle zákona o financovaní škôl a školských zariadení, a aj rodičia detí. Vďaka tomu môžu športové krúžky v rámci CVČ fungovať a podporovať pohybovú aktivitu detí a mládeže. Pozitívnym je aj organizovanie nepravidelných športových akcií, najmä počas školských prázdnin, ktoré takisto organizujú CVČ. Napriek tomu, že Ministerstvo školstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pripravilo Koncepciu rozvoja pohybových aktivít detí a mládeže, ktorej cieľom je zapojiť čo najviac detí a mládeže do pohybových aktivít v rámci vyučovania i v mimo vyučovacom čase, legislatívne zmeny týkajúce sa financovania zariadení, ktoré zabezpečovali športovú činnosť znamenajú obmedzenie ich fungovania.

SITUÁCIA V CVČ V ROKU 2013

Novela zákona o financovaní škôl a školských zariadení, ktorá platí od 1. januára 2013 zasiahla CVČ výrazne negatívnym spôsobom. Podľa tejto novely totiž nedostanú peniaze na záujmové činnosti zariadenia, kde deti navštevujú krúžky, ale tie mestá a obce, kde majú tieto deti trvalý pobyt. Zároveň sa to týka iba detí vo veku 5 – 15 rokov, to znamená, že na mládež do 18 rokov už CVČ nedostanú dotáciu. Do konca roka 2012 išli peniaze priamo tomu CVČ, kde dieťa krúžok navštevovalo. Po novom idú peniaze obci, z ktorej dieťa pochádza bez ohľadu na to, kam a či vôbec do nejakého krúžku chodí. Mnohé deti z obcí však chodia na krúžky v mestách a práve na ne už nedostávajú peniaze centrá, ale obce. Novela neprikazuje obciam poskytnúť dotáciu CVČ, ktoré dieťa navštevuje. Obec sa teda môže rozhodnúť, koľko z dotácie na dieťa presunie centru voľného času a akú čiastku si ponechá pre vlastné potreby. Pravdou je, že CVČ môžu požiadať starostov obcí, z ktorých deti pochádzajú, aby im peniaze, ktoré dostanú na deti poslali, prax je však taká, že starostovia väčšiny obcí to odmietli, ako sa to stalo napr. v Žiline, kde do centra voľného času chodilo z 8000 detí až 5000 detí z okolitých obcí⁸. Na zmenu zákona doplácajú deti a ich rodičia. CVČ už v mnohých prípadoch redukovali počet krúžkov, pretože deti z obcí, na ktoré nie je ochotná ich obec prispievať, nemajú možnosť ďalej pokračovať v krúžkoch. Možnosť, ako zachrániť krúžky, existuje, ak ich zaplatia rodičia, čo však spôsobuje mnohým rodičom problém.

Zmeny vo financovaní CVČ sa dotkli aj športových krúžkov. Kým v predchádzajúcom roku dostalo CVČ na jedno dieťa takmer 200 eur, od 1.1.2013 je to približne 60 eur. Mládež od 15 rokov nie je financovaná nikým, pričom do konca roka 2012 CVČ dostávali peniaze vo vekovom rozmedzí od 5 do 30 rokov. Táto zmena vo financovaní je pre mnohé CVČ likvidačná. Pre porovnanie: Námetovský futbal dokázal v roku 2012 prostredníctvom krúžkovej činnosti v Centre voľného času, kde bolo evidovaných 506 mladých futbalistov, získať čiastku 78 450 eur. Od budúceho roka sa však neoplatí začleňovať deti do Centra, pretože finančné prostriedky zo štátu prídu priamo na samosprávu na základe trvalého pobytu dieťaťa bez ohľadu na to, či dieťa športuje, prípadne navštevuje niektorý z krúžkov⁹.

⁷ Por. Mesto Poprad, *Koncepcia rozvoja športu v meste Poprad*, <http://www.poprad.sk/oddelenie-skolstva-mladeze-a-sportu-skolsky-urad.phtml?id3=755> [dostupné: 15.04.2013].

⁸ Por. P. Hanák, *Nový systém financovania centier voľného času*, <http://www.rozhlas.sk/Novy-system-financovania-centier-volneho-casu?l=1&c=0&i=56691&p=1> [dostupné: 15.04.2013].

⁹ Por. *Športové kluby už CVČ-ka nepotrebuje*, <http://oravec.noviny24.sk/sport/3286/Sportove-kluby-uz-CVC-ka-nepotrebuje.html> [dostupné: 15.09.2013].

ZÁVER

Šport a pohybové aktivity sú veľmi dôležité najmä v súčasnosti, keď čoraz viac detí a mladých ľudí trávi voľný čas pasívne, surfovaním na internete, či hraním počítačových hier. K zvýšeniu záujmu o šport pomáha záujmová činnosť Centier voľného času, ktoré majú na Slovensku dlhoročnú tradíciu a ich činnosť prispieva k zdravému rozvoju detí a mladých ľudí. Športové a pohybové krúžky, ktoré CVC ponúkajú najmä žiakom základných a stredných škôl sú často jedinou možnosťou, ako zvyšovať ich pohybovú aktivitu. Legislatívne zmeny, ktoré vstúpili do platnosti začiatkom roka 2013 však vo veľkej miere znamenajú obmedzenie činnosti Centier. Nedostatok financií na fungovanie riešia Centrá znižovaním počtu záujmových krúžkov, príp. zvyšovaním poplatkov od rodičov. V praxi to znamená obmedzenie možností rozvoja športových a pohybových aktivít detí a mládeže vo voľnom čase. Ak nechceme, aby nastal úplný útlm športových aktivít, ktoré ponúkali CVC, je potrebné opätovne zmeniť zákon o financovaní tak, aby výchovno-vzdelávacie zariadenia mali dostatok financií na svoje aktivity.

Bibliografia:

1. Hanák P., *Nový systém financovania centier voľného času*, <http://www.rozhlas.sk/Novy-system-financovania-centier-volneho-casu?l=1&c=0&i=56691&p=1>.
2. Junger J., *Šport detí a mládeže v Slovenskej republike začiatkom tisícročia*, <http://www.sportcenter.sk/stranka/sport-deti-a-mladeze-v-slovenskej-republike-zaciatkom-tisicrocia>.
3. Kratochvílová E., *Pedagogika voľného času*, Bratislava 2004.
4. Melek P., *Organizácia a financovanie pohybových aktivít detí a mládeže na Slovensku*, http://www.sportcenter.sk/userfiles/downloads/Organiz%C3%A1cia%20a%20financovanie_deti.pdf.
5. Mesto Poprad, *Koncepcia rozvoja športu v meste Poprad*, <http://www.poprad.sk/oddelenie-skolstva-mladeze-a-sportu-skolsky-urad.phtml?id3=755>.
6. *Športové kluby už CVC-ka nepotrebujú*, <http://oravec.noviny24.sk/sport/3286/Sportove-kluby-uz-CVC-ka-nepotrebuju.html>.
7. Ústav informácií a prognóz školstva, *Prehľad vybraných ukazovateľov za CVC a ŠSZČ za rok 2010*, Bratislava 2011.
8. Vláda SR, *Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu*, http://www.rokovania.sk/html/m_Mater-Dokum-151395.html.
9. *Zákon 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.

FREE TIME CENTER AS A MEANS OF DEVELOPING SPORTS AND STUDENT ACTIVITIES

KATARÍNA GREŇOVÁ

ABSTRACT: *Leisure centers (LC) are in Slovakia among relevant organizations focused on the organization and development of extracurricular student activities. Sports and cultural events organized by LC have a long tradition and contribute to their free time for children and youth. Legislative measure taken in recent months means the Government of the Slovak Republic significant changes in the functioning and financing of LC, which has the effect of limiting organized activities. The paper deals with the situation in the functioning of LC current conditions.*

KEY WORDS: *leisure center, youth, sport activity*